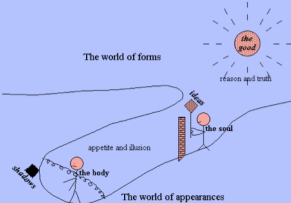

FILOZÓFIATÖRTÉNET ÉS KORTÁRS FILOZÓFIA: PLATÓN

9. TÉMA: Az idea-elmélet metafizikai....

Dr. habil. Mogyoródi Emese

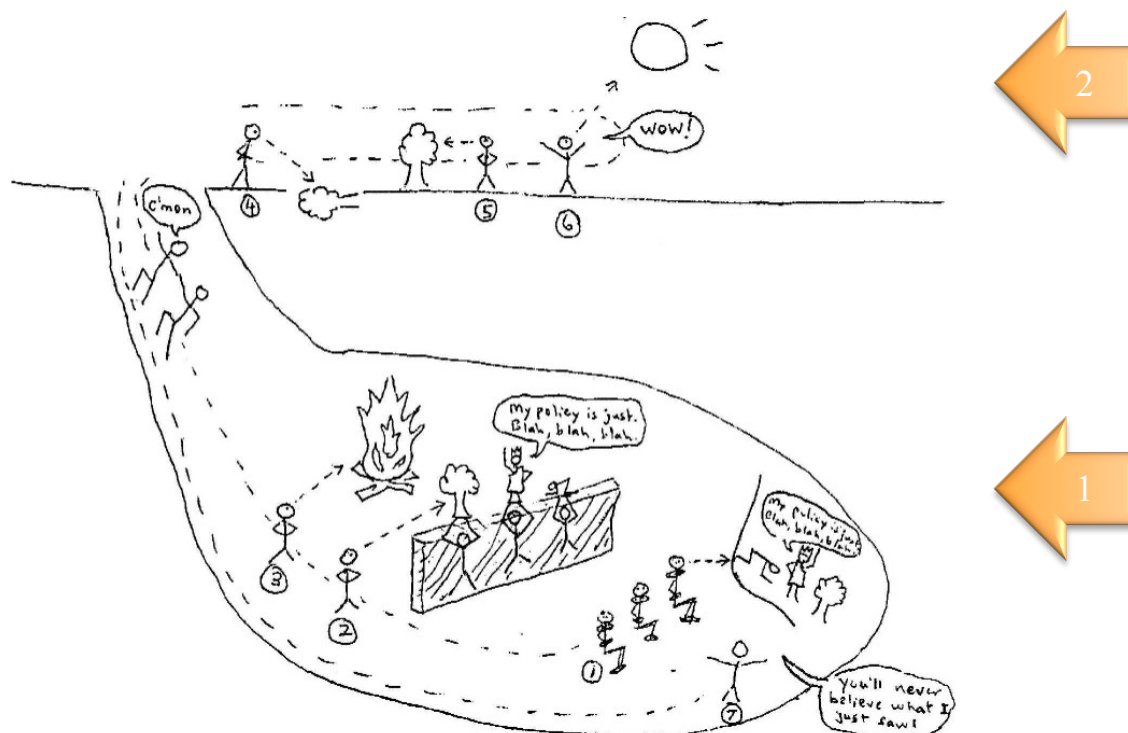
2. Lecke

Barlang-hasonlat

20 – 25
PERC

Barlang-hasonlat (Az állam VII. 514a-521b)

A barlang-hasonlat Platón talán leghíresebb metaforája. A nap- és a vonal-hasonlathoz hasonlóan a Jó ideájának természetét, illetve a létszintek közötti összefüggéseket (1: látható világ; 2: észszel felfogható világ) kívánja megvilágítani.

Ezen kívül azonban a filozófus és az átlagember **tudása** közötti különbséget, valamint a megismerés és a valóság fokozatai közötti **átmenetet**, és az idea elmélet **gyakorlati (etikai) és politikai vonatkozásait** is megvilágítja.

A hasonlat értelmében

- mi emberek mindannyian **barlangban leláncoltakhoz** hasonlítunk, akik csak a barlang falára vetített képeket (képmásokat) képesek érzékelni, miközben megvannak győződve felőle, hogy a valóságot látják;
- a valóság azonban messze nem ez, ugyanis **mögöttük egy fal húzódik**, ahol mindenféle tárgyakat (embereket, növényeket, állatokat) hordoznak,
- és mivel e mögött (a barlangból kifelé vezető út mellett) **tűz lobog**, a lekötözött emberek csupán ezeknek a tárgyaknak a barlang falára vetített képét látják;
- ha valakit kivonszolnának a barlangból a napfényre, akkor felfedezné, hogy van egy, **a barlangon kívüli világ**, mely valóságosabb, mint a barlang tárgyai (nem beszélve képmásaikról),
- ám a barlang sötétségéhez szokott szeme először elvakulna a nagy fényességtől, úgyhogy először csak **a kinti világ tárgyainak tükröződéseit vagy árnyékait** volna képes meglátni,
- majd, ahogy a világossághoz hozzászokik a szeme, már magukat a kinti világ dolgait is képes volna szemlélni,
- végül pedig magát **a napot** is meg tudná pillantani és szemlélni:

„SZÓKRATÉS: És ekkor aztán arra a következtetésre jutna, hogy **a Nap adja az évszakokat és az éveket**, ő uralkodik minden a látható világban, **s mindannak, amit valaha csak láttak, valamiképpen ő az oka**. [...] Ha pedig visszaemlékezik korábbi lakóhelyére, arra a bölcsességre, ami ott járta, valamint ottani rabtársaira, nem gondolod-e, hogy e változás miatt **boldognak fogja tartani magát, amazokon pedig szánakozni fog**? [...] És ha az akkori életükben voltak is bizonyos kitüntetések, dicséretetek és ajándékok, amelyeket annak adtak, aki az előtt elvonuló árnyképeket a legélesebben föl tudta ismerni, [...] el tudod képzelni, hogy ő továbbra is vágyakozik ezekre, és irigylő az ottani világ kitüntetettjeit és hatalmasait? Nem inkább Homérosszal érezne-e, és nem szeretné-e inkább «napszámban [...] túrni másnak a földjét, egy nyomorultét», és inkább akármit elviselni, mint amazokkal osztózni vélekedéseikben, és úgy élni, ahogy ők?» (Az állam 516b-d. ford. Steiger Kornél).

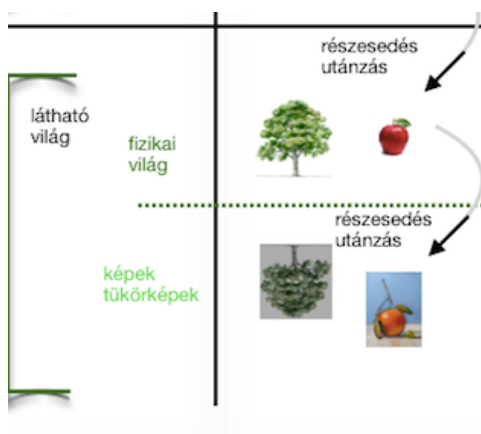
Ennek a rendkívül szuggesszív hasonlatnak számos üzenete van, nemcsak a hétköznapi emberi létezés és vélekedés státuszára és értékére vonatkozóan, hanem a nevelésre, a filozófia végső céljára és értékére, a legboldogabb életre és az ideális társadalom lehetőségfeltételére vonatkozóan:

- az igazi nevelés a lélek „megfordításának” művészete (*nem* információ átadás) (514c, 518c-d);
- a filozófiával nem foglalkozók csupán a látszatot észlelik (a barlang falára vetülő képek);
- a valódi filozófust, aki megismerte a valóságot, csak azok nevetik ki és vetik meg, akiknek a valóságról fogalmuk sincs (517d-518b);
- a filozófus legnagyobb boldogsága az ideák szemlélete (*theória*): ez nem eszközjellegű tudás, hanem önmagában véve boldogság (516c-d);
- noha a filozófus legnagyobb boldogsága az ideák (főként a Jó ideájának) szemlélete (517c-d), az ideális államban elvállalja a (politikai) irányítást, ha felkérlik (teoretikus és gyakorlati tudás egysége) (519c-521a).

A vonal-hasonlat és a barlang-hasonlat

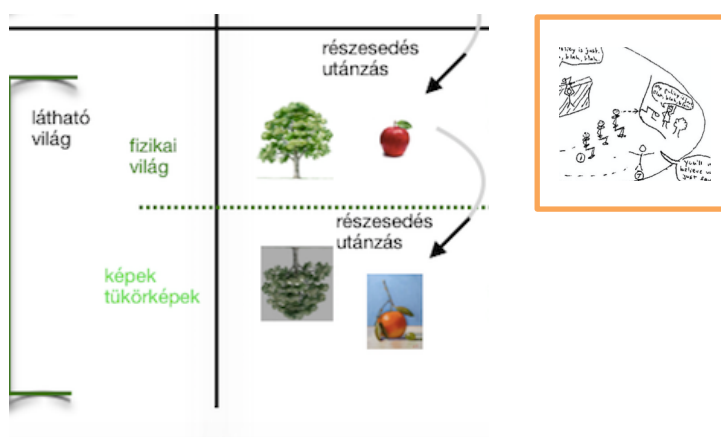
Mínthogy Az államban tárgyalt három hasonlat közül az utóbbi kettő erős párhuzamokat mutat (erre a négyes felosztás utal), érdemes őket egymásra vetíteni.

Ez nem egészen problémátlan, ugyanis az emberi és a természeti (azaz az anyagi) világ a vonal-hasonlatban az alulról számított második szinten áll, míg a barlang-hasonlatban a leláncolt emberek és a világ, melyet érzékelnek, a legalsó szinten:

Ez a következők miatt problematikus:

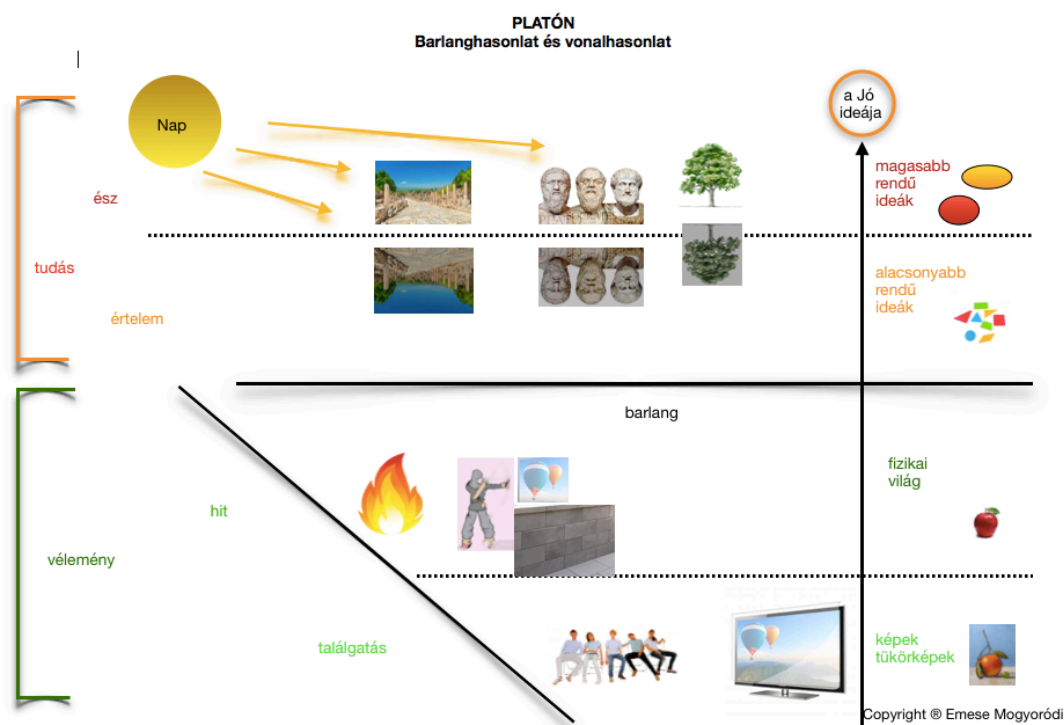
- 1.) ha a barlang-hasonlat leláncolt embereit a vonal-hasonlat legalsó szintjének feleltetjük meg, akkor ez azt sugallja, hogy **az emberek világa** (a barlang falán megjelenő tárgyak), **velük együtt csupán „tükörképekből”** áll, másfelől
- vannak emberek és tárgyak a barlang második szintjén is (a fal mögött a bábokat mozgatók, a bábok és maga a fal) – **mit kezdünk ezzel az ellentmondással?**
- 2.) ha azonban (a problémákat feloldandó) a barlangban leláncolt embereket és a barlang falát (mint általunk lakott és érzékelt fizikai valóságot) a vonal-hasonlat (alulról tekintett) **második szintjére** kellene helyezni,

akkor **elcsúszna az analógia**, és az következne, hogy

- **a bábokat mozgatók** szintje a vonal-hasonlat alsóbbrendű **ideáinak** felelnének meg,
- **a barlangon kívüli tükörképek** szintje a magasabb rendű ideáknak,
- a barlangon kívüli „eredeti” tárgyak (növények, állatok) a Jó ideája szintjének, és így
 - **a barlang-hasonlatban semmi sem felelne meg a vonal-hasonlatban szereplő Jó ideája szintjének,**
 - **és semmi sem felelne meg a vonal-hasonlatban a barlang-hasonlatban szereplő legalsó szintnek, a leláncolt emberek szintjének.**

Mivel 2.) sokkal problematikusabb következményekkel jár, 1.)-et kell elfogadnunk, és természetes intuíciónkra hagyatkoznunk, ti. hogy **pontos megfelelés van a két hasonlat szintjei között:**

De akkor mit kezdünk 1.) következményeivel, illetve ellentmondásával?

Észre kell vennünk, hogy a barlang-hasonlat a nap- és vonal-hasonlat ontológiáját és episztemológiáját **politika-filozófiai, illetve társadalomelméleti** mondandókkal egészíti ki:

- a leláncolt emberek nem egyszerűen csupán a látszatot, hanem **a manipulált látszatot érzékelik**: a bábokat ugyanis valakik (szintén emberek) mozgatják, akik maguk nincsenek leláncolva;
- ezek nem mások, mint akikről korábban Szókratész azt állította, hogy „selejtjes elemként” elárasztják a filozófiát és romlottságukkal rossz híret keltik, ti. **a szofisták**, a „látszat-filozófusok” (491b-496a);
- ezek ugyan a valóság egy magasabb fokát érzékelik (a második szinten), de **ugyanúgy a „barlang” (a vélekedés) világának foglyai**, mint a leláncoltak;
- csak az képes a barlangból kiszabadulni, aki nem vágyait és ösztönétét követi, és nem ad hitelt a szofisták generálta „virtuális valóságnak”, hanem **hajlandó vélekedéseit felülvizsgálja, „megfordulni” és elindulni a barlangból kivezető úton.**

További olvasmányok:

A.E. Taylor: *Platón*. Osiris, Budapest 1997, 399-412.

[barlang hasonlat](#)

Alex Gendler (a videóban): „a legtöbb ember nemcsak megelégszik tudatlanságával, hanem ellenséges mindenkivel szemben, aki rámutat tudatlanságukra”.

Ellenőrző kérdések:

1. Milyen szinteket jelenít meg a barlang-hasonlat, és milyen kérdésköröket hivatott megvilágítani?
2. Milyen üzenetei vannak ezekre a kérdéskörökre vonatkozóan?
3. Miért problematikus a vonal-hasonlat és a barlang-hasonlat egymásra vetítése?
4. Hogyan oldhatóak fel ezek a problémák?

Kiválósági kérdések, feladatok:

1. Vajon helyesen ragadta-e meg a barlang-hasonlat (ismeretlen) ábrázolója (lásd fent az első ábrát) a hasonlat politikai üzenetét, ahol a bábok egyike egy király, aki ezt mondja: „az én politikám igazságos”?
2. Platón barlang-hasonlatát sokan összefüggésbe hozták a *Mátrix* c. filmmel. Nézze meg a filmet, és gondolkozzon el rajta, hogy bizonyos, egyszerű párhuzamoknál többről is szó van-e?

Érdekesség:

Platón filozófiáját más, népszerű filmekkel is összefüggésbe hozták, pl. a *Star Wars* c. filmmel:

<http://sztelozofia.weebly.com/film-eacutes-filozoacutefia>

10/2/2016 1 COMMENT

Egyensúly, avagy hogyan jelenik meg Platón filozófiája a *Star Wars* filmekben - Írta: Szabó Ferenc

